

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden

Deel-
scores

Opgave 1 De deugd en kledingvoorschriften

Maximumscore 2

- 1 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- Een antwoord op de vraag onder welke deugd de rechtvaardiging van de meisjes kan vallen volgens de deugdeethiek van Plato: de matigheid 1
 - een uitleg waarom dit zo zou zijn volgens de deugdeethiek van Plato en een correcte beschrijving van een kardinale deugd 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens de deugdeethiek van Plato zou de houding van de meisjes vallen onder de kardinale deugd van de matigheid. De deugd van de matigheid is expliciet gericht op de juiste mate van zintuiglijke (lichamelijke) genietingen. De meisjes geven er duidelijk blijk van in dit opzicht de juiste maat (volgens hen) niet te buiten te willen gaan 1
- Een kardinale deugd is volgens Plato een deugd waar het in het deugdelijk leven om draait (in tegenstelling tot praktische deugden). Hoewel matigheid een kardinale deugd is, is de juiste maat ook hier een midden. De meisjes lijken dat te beseffen door in situaties die dat toelaten of vereisen (bijvoorbeeld in het klaslokaal) de gezichtssluier wel af te doen 1

Maximumscore 2

- 2 Een juist antwoord bevat een antwoord op de vraag of deugden zelf met elkaar in conflict kunnen zijn; gebaseerd op een correcte redenering waaruit blijkt waarop de mogelijkheid of onmogelijkheid van een dergelijk conflict berust.

voorbeeld van een goed antwoord:

Nee, een conflict tussen deugden binnen één deugdeethische positie is in feite onmogelijk. Of men de deugden nu ziet in het licht van het goede zoals Plato doet, of in het licht van een gemeenschap zoals Aristoteles doet, een conflict tussen deugden is uitgesloten, omdat de deugden altijd een gemeenschappelijke oorsprong hebben. Hooguit kan er een verschil zijn in interpretatie van een deugd, maar ook die interpretatie kan alleen tegen een achtergrond van een gemeenschap optreden.

Opmerking

Een bevestigend antwoord kan, mits voldoende beargumenteerd, ook goed worden gerekend.

Maximumscore 3

- 3 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:
- een antwoord op de vraag of de houding van de meisjes op een theologale deugd in de zin van Thomas gebaseerd kan worden 0
 - een omschrijving van het begrip theologale deugd bij Thomas 2
 - een argumentatie gebaseerd op het begrip theologale deugd van Thomas en toegepast op de houding van de meisjes 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Nee 0
- Volgens Thomas is er een wil naar het goede voor zichzelf, een wil naar het goede voor de ander en tenslotte een wil naar het goede dat over alle menselijke bekommernissen heen reikt: God als hoogste goed. Deze gerichtheid op dat hoogste goed noemt Thomas de theologale deugd. De mens kan deze deugd alleen van God ontvangen. Van de theologale deugd zijn er een drietal: geloof, liefde en hoop 2
- De meisjes vertonen misschien wel hun goede wil tot kuisheid door een sluiert te dragen, maar deze deugd richt zich in eerste instantie op de ander in de directe omgeving en niet op het laatste goed dat over alle menselijke bekommernissen heen reikt: god als hoogste doel 1

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
4 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een omschrijving van de mogelijkheid van de deugdethiek: het benaderen van dit vraagstuk door de persoonlijke benadering van het karakter of de motivatie van de actor	<u>1</u>
• het verschil tussen deugdethiek en andere ethische benaderingen: deugdethiek richt zich op de persoon van de actor; de andere ethische benaderingen op de handeling zelf, namelijk het plichtsgehalte van de handeling (deontologie) of de gevolgen van het handelen (teleologie)	<u>1</u>
• een antwoord op de vraag of er sprake is van een meerwaarde van de deugdethiek ten opzichte van de twee andere ethische benaderingen	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Het essentiële verschil tussen deugdethiek en andere ethische benaderingen is dat de deugdethiek zich richt op het karakter of de motivatie van de persoon van de actor	<u>1</u>
• De andere ethische benaderingen richten zich op de handelingen van die actor in de zin van het plichtsgehalte dan wel de gevolgen van die handeling	<u>1</u>
• De meerwaarde is dat door deze persoonlijke benadering men zich beter kan inleven in de persoon van de actor, waardoor het deugdzame van zijn of haar karakter of motivatie vanuit die persoon begrepen kan worden. Dit begrip kan tot meer verheldering leiden bij conflicten	<u>1</u>
Maximumscore 3	
5 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een argument voor kledingvoorschriften	<u>1</u>
• een argument voor vrijheid van kleding	<u>1</u>
• een (persoonlijke) afweging van deze argumenten, leidend tot een eigen mening	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Als leerlingen met provocerende kleding andere leerlingen kwetsen of beledigen kan het opstellen van kledingvoorschriften rechtvaardig genoemd worden in die zin dat de school het slechte wil vermijden	<u>1</u>
• Anderzijds kan men zich ook verdraagzaam tegenover elkaar opstellen en op die manier het goede doen	<u>1</u>
• In beide gevallen speelt respect voor anderen een rol. Bij kledingvoorschriften: respect voor diegenen die gekwetst of geprovoceerd worden. Bij vrijheid van kleding: respect voor diegenen die hun gedachtegoed door middel van hun kleding willen uiten. Zolang men anderen respecteert mag men in mijn visie zich kleden zoals men wil. Het goede nastreven door mensen vrij te laten vind ik belangrijker dan het slechte vermijden door kledingvoorschriften op te stellen, omdat het respect voor de ander dan vanuit zichzelf komt en niet afgedwongen wordt	<u>1</u>
<i>Opmerking</i> <i>Een antwoord met als conclusie dat kledingvoorschriften wel gerechtvaardigd zijn vanuit het perspectief van de deugdethiek, kan - mits voldoende beargumenteerd - ook goed gerekend worden.</i>	

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden

Deel-
scores

Opgave 2 Over de ondeugd

Maximumscore 3

6 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie voor de noodzaak andere disciplines in de beschouwing te betrekken
- twee voorbeelden ontleend aan de inleiding

1

2

voorbeeld van een juist antwoord

- De ethiek houdt zich bezig met de mens als moreel wezen. De mens is echter ook te beschouwen als een kennend, een samenlevend of voelend wezen. Voor een volledig beeld van de mens als moreel wezen zou de onderlinge verhouding van deze andere aspecten van de mens doordacht moeten worden
- Uit de inleiding valt op te maken dat de overwegingen van een individu niet in een vacuüm plaatsvinden. De samenleving wordt er gezien als een verzameling individuen die ieder voor zich hun eigenbelang najagen. Dit suggereert dat filosofische vakken als sociale filosofie of antropologie in de beschouwing over de mens als moreel wezen betrokken zouden moeten worden

1

2

Maximumscore 4

7 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- het noemen van een overeenkomst en een verschil tussen de visie uit de inleiding en het utilisme
- een toelichting op beide

2

2

- één van de volgende overeenkomsten:

- Als formeel doel kan in beide gevallen geluk worden genoemd.
- Zowel bij De Sade als in het utilisme vinden voortdurend afwegingen plaats. Voor- en nadelen dienen voortdurend te worden afgewogen om tot het juiste handelen te kunnen komen.

2

- één van de volgende verschillen:

- Anders dan De Sade kent het utilisme basale regels van respect en waardigheid.
- Anders dan bij De Sade wordt in het utilisme niet vanuit het individu gedacht. Het utilisme heeft een sociaal-politieke achtergrond.
- Anders dan bij de Sade wordt in het utilisme fysiek genot niet als enige en ultieme maatstaf gehanteerd.

2

voorbeeld van een juist antwoord

- Een overeenkomst is dat bij beide de gedragingen uiteindelijk tot doel hebben geluk te realiseren. Hoe verwrongen ook, de figuren bij De Sade menen dat zij voor hun geluk anderen moeten offeren. Bij De Sade bestaan kennelijk geen grenzen aan het geluksstreven
- Dit doel, geluk, heiligt kennelijk alle middelen. In het utilisme gaat men niet zo ver. Het doden van een medemens terwille van het eigen geluk wordt niet geaccepteerd

2

2

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
8 ☐ Een juist antwoord bevat twee van de volgende elementen:	
• Binnen de deugdethische benadering heeft de gemeenschap, de maatschappij, een eigen, positieve waarde. Daarvan is bij De Sade niets terug te vinden. Het maatschappelijk verband lijkt alleen maar ten koste van het individu te kunnen gaan.	
• Binnen de deugdethische benadering gaat het natuurlijke verlangen deels uit naar hechte en wezenlijke banden met anderen. De mens wordt gezien als een sociaal wezen. Bij De Sade neemt de ander tegenover het natuurlijke verlangen een andere positie in: de ander lijkt ofwel een concurrent bij de zoektocht naar behoeftenbevrediging ofwel een mogelijk slachtoffer. In wezen isoleert het natuurlijke verlangen de mens van de anderen.	
• Het natuurlijke verlangen ligt bij De Sade als het ware klaar; volgens de deugdethiek kan ook het natuurlijke verlangen gevormd worden.	
• Volgens Aristoteles speelt het verstand ten aanzien van de verlangens een ordenende rol. Het kan zowel doelen vinden als middelen zoeken. Bij De Sade lijkt het verstand alleen maar dienstbaar aan het streven behoeften te bevredigen.	
per juist antwoord	<u>1</u>
Maximumscore 3	
9 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• uitleg van de stelling in contrast met de visie van Aristoteles	<u>2</u>
• de introductie van de wil door Augustinus, en het belang daarvan	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Bij Aristoteles kwam het kwaad nog voort uit een vergissing of uit gebrekkige kennis. Het had geen zelfstandige status naast het goede. Met de stelling dat wij onze onschuld verloren hebben, wordt bedoeld dat het in het moderne denken zo is dat wij willens en wetens kwaad kunnen doen. Wij kunnen het kwade willen. Bij Aristoteles heeft de mens steeds het goede voor ogen maar slaagt hij er niet altijd in dat goede ook te realiseren	<u>2</u>
• Dankzij Augustinus zijn wij de wil als een aparte entiteit gaan zien. Vanaf zijn tijd kan de mens slecht willen zijn. Dan is de mens niet zo onschuldig meer	<u>1</u>
Maximumscore 2	
10 ☐ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• het standpunt van de leerling	<u>1</u>
• een omschrijving van de opvatting van Aristoteles over zelfverwerkelijking	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Volgens Aristoteles betekent zelfverwerkelijking het realiseren van menselijke mogelijkheden aangaande het verstand, het gevoel, het handelen en de gemeenschap waarvan men deel uitmaakt	<u>1</u>
• Ik ben het grotendeels met Aristoteles eens. De mens is een sociaal, een zich vormend, een lerend en een met verstand begiftigd wezen. In misdadigheid zie ik gedrag dat uiteindelijk contraproductief is. Als misdadiger plaatsen we onszelf buiten het sociale en maatschappelijke verband dat ons juist mens laat zijn. Ik ben het alleen niet met Aristoteles eens over de rol die hij aan het verstand toedeelt. In dat opzicht ben ik sceptischer dan hij	<u>1</u>

Antwoorden

Deel-
scores

■ Opgave 3 Karaktervorming

Maximumscore 3

- 11 Een juist antwoord bevat drie van de volgende overeenkomsten:
- het aankweken van een goed karakter door training
 - het belang van gewoonte hierbij
 - het belang van het onderscheidingsvermogen (tussen goed en kwaad) ten aanzien van de morele vorming
 - de belangrijke plaats van moraal in de opvoeding

per juist antwoord

1

Maximumscore 4

- 12 Een juist antwoord bevat een argumentatie met de volgende elementen:
- een beschrijving van onmisbare c.q. essentiële elementen van vriendschap, waarin overwogen moeten zijn: wederkerigheid, welgezindheid en 'bewustzijn'
 - een toetsing van de beschreven opvoedingsrelatie aan de kenmerken van een goede vriendschap van Aristoteles, waaruit blijkt dat deze niet voldoet aan alle criteria om een relatie een vriendschapsrelatie te kunnen noemen

2

voorbeeld van een juist antwoord:

- De relatie heeft wel wat kenmerken van een goede vriendschap: het gaat de opvoeder niet om nut of plezier (voor hemzelf), maar het doel van de opvoeding is de vorming van de jongen tot een goed mens. Van wederkerigheid is hier echter geen sprake. Ook van mogelijke vriendschappelijke gevoelens die de opvoeder hem toedraagt, is de jongen zich niet per se bewust. Dat de opvoeder de jongen het goede toewenst spreekt misschien vanzelf, maar maakt de relatie nog niet tot een vriendschapsrelatie
- Deze opvoeder kan dus geen vriend zijn. In vriendschap is met name wederkerigheid essentieel. Zowel de welgezindheid ten opzichte van de jongen als eventuele andere aspecten van de relatie bestaan in het kader van het opvoedingsdoel. Het kind en de opvoeder staan in een andere relatie tot elkaar dan een vriendschapsrelatie

2

2

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
13 □ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een redenering met betrekking tot de rol van het verstand bij het tot stand komen van een deugdzame of voortreffelijke levenshouding bij Aristoteles - waarin een definitie van deugd volgens Aristoteles betrokken moet zijn	<u>1</u>
• toegespitst op ofwel het maken van (afgewogen) keuzes, ofwel op de betekenis van het juiste midden in de Aristotelische deugdethiek (één van deze door de kandidaat zelf bij de redenering te betrekken); en	<u>1</u>
• waaruit blijkt dat het gebruik van verstand steeds onontbeerlijk is bij het bepalen van het juiste midden (c.q. de afweging voor de 'juiste' keuze)	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Hoewel een deugdzame of voortreffelijke houding – de deugd is die kwaliteit waardoor je als mens voortreffelijk kunt functioneren of jezelf kunt verwerkelijken - uiteindelijk een duurzame dispositie moet worden, blijft het toch nodig om in iedere situatie voor het handelen met behulp van het verstand bewust te kiezen wat het goede is om te doen	<u>1</u>
• Met behulp van het verstand kunnen we in een situatie steeds het juiste midden bepalen dat de mens moet zien te vinden tussen twee extreme handelingsalternatieven, die beide worden ingegeven door emoties.	<u>1</u>
• Hiervoor is het verstand of verstandigheid nodig; want we zijn van nature geneigd om ons door emoties mee te laten slepen, en direct vanuit een emotie te handelen	<u>1</u>
<i>Opmerking</i> <i>Een antwoord dat uitgaat van het verband tussen intellectuele en karakterdeugden kan ook goed worden gerekend, mits beide deugden in het antwoord juist en voldoende zijn uitgelegd.</i>	
Maximumscore 3	
14 □ Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg van het belang van de rede en van de wil in de ethiek van Kant waarin duidelijk wordt dat:	<u>1</u>
• keuzen op basis van emoties of verlangens niet moreel geacht worden; met de argumenten daarvoor	<u>1</u>
• waardoor slechts de rede als basis voor de goede wil overblijft	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Het moreel goede bestaat bij Kant uitsluitend uit het onvoorwaardelijk deugdzzaam willen handelen, los van iedere omstandigheid of beïnvloeding van deze 'goede wil'.	<u>1</u>
• Het zelfstandig maken van -morele- keuzes vooronderstelt bij Kant dat de keuze niet van buitenaf bepaald wordt, wat invloeden van of verwachtingen - en daarmee emoties of verlangens - met betrekking tot de buitenwereld uitsluit. Als we deze zouden toelaten betekent dit dat we niet echt kiezen voor het goede op zich. Ook niet als de handeling of het resultaat daarvan vervolgens toevallig niet tegen de - redelijke - moraal zou ingaan	<u>1</u>
• De goede wil moet dus gebaseerd zijn op het onafhankelijke inzicht in wat het goede is: alleen de rede, die zich niet laat meeslepen door welke gevoelens of belangen dan ook, kan onafhankelijk en standvastig bepalen wat het beste is om te doen	<u>1</u>

Eindexamen Filosofie vwo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
15 □ één juist antwoord bevat de volgende elementen:	
• een argumentatie van de kandidaat in hoeverre dit wel of niet bereikt kan worden	<u>1</u>
• waarin wordt verwerkt wat een 'praxis' inhoudt, en wat het verschil is met het nastreven van een -hedonistisch- ideaal	<u>1</u>
• waarin wordt ingegaan op de eventuele motiverende kracht van voorbeelden en op eventuele andere motiverende factoren	<u>1</u>
• een consistente conclusie	<u>1</u>
voorbeeld van een juist antwoord:	
• Dat zou een radicale omslag zijn. Het hedonistische ideaal houdt onder meer in dat het nooit genoeg is: we blijven verlangen naar wat onze buurman heeft	<u>1</u>
• Een praxis daarentegen houdt in dat het doel en de voldoening in de handeling - hier: de deugdzame manier van leven - zelf besloten ligt. Geen uitzichtloos streven dus naar een doel dat altijd buiten het bereik ligt. De deugdethische praxis beïnvloedt bovendien onszelf; het 'streven naar' kan onveranderlijk blijven	<u>1</u>
• Bij een deugdethische opvoeding bijvoorbeeld hoort het voorhouden en het 'voorleven' van goede voorbeelden - in ouders of vrienden - , zowel als het stimuleren van het door redenering en afwegingen besluiten tot het goede, en zich laten corrigeren door anderen. Matiging en eventueel relativisering van verlangens zijn hierbij onvermijdelijk. In een extreem hedonistische wereld is geen plaats voor dialoog met anderen; 'voorbeelden' (reclame) spelen daar de rol van het opwekken van begeerte.	<u>1</u>
• Er lijken dus geen directe aanknopingspunten te zijn voor de deugdethicus om op de 'klassieke' deugdethische manier tot een doorgewinterde hedonist door te dringen. Mijn conclusie is dat met de instrumenten uit de deugdethische praxis mensen niet zomaar bewogen kunnen worden om een hedonistisch leven op te geven.	<u>1</u>
<i>Opmerking</i> <i>Een redenering die tot een tegenovergestelde conclusie leidt, kan - mits voldoende beargumenteerd - ook goed gerekend worden.</i>	